

HUKUKÇU YAZARLARIN ROMANLARINDA İNSAN HAKLARI VE DEMOKRASİ

Nurullah ULUTAŞ*

Özet

Aydınlanma felsefesinin öne çıkardığı; “Özgürlük”, “İlerleme” ve “İnsanın özü gereği bir değer taşıdığı” ilkeleri ışığında hazırlanan anayasalarda “İnsan Hakları” ve “Demokrasi” en fazla önemsenen kavramlardır. “İnsan” kelimesinin soyut bireyden, somut kişiye uzanan anlamsal değişimiyle birlikte, insan haklarına saygı; başta “yaşam hakkı” ve “fikir özgürlüğü” olmak üzere, anayasalarla hukuksal güvence altına alınmalıdır. Modern siyasal sistemlerin “Çoğulculuk” ve “İnsan Haklarına Saygı” anahtar kelimeleri ekseninde varlıklarını sürdürdüğü günümüz dünyasında, Sosyal Hukuk Devleti anlayışının demokrasi özlemi çeken coğrafyalarda bile yayıldığı gerçeğini yadsıyamayız. Bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin kanunlarla güvence altına alındığı, vatandaşına karşı peşin yargılardan uzak, özgürlük ve hoşgörü anlayışına dayalı devlet sistemleri, modern insanın benimsediği bir devlet sistemidir. Magna Carta’dan, Habeas Corpus Act’a; oradan çağdaş anayasalara varıncaya kadar insanlık özgürleşme, baskı ve sömürden kurtulmak için anayasal evrimler peşindedir. Edebiyat ve hukuk arasındaki ilişkiyi ortaya koymanın yolu, toplumsal yaşamda hukukun gerekliliğini temellendirmekten geçer. Sosyal bir varlık olan insanın toplumsal yaşamını düzenlemesi hukuk kurallarını ortaya çıkarmıştır. İnsan, toplum denilen bir sosyal çevre içerisinde doğar, yaşar ve ölür. Tek tek insanlar geçicidir; fakat toplumlar süreklidir. Toplumun en küçük birimi ve temeli aile olsa da Devlet, sosyal ve siyasal anlamda toplumu temsil eden en üstün güçtür. İrk, din, bölge ve siyasal niteliklere bağlı olarak farklı yönetim anlayışlarını uygulasa da toplumsal ilişkileri düzenlemede devlet ortak bir hukuk belirlemek zorundadır. Sosyal anlamda din, ahlâk, ekonomi ve görgü kuralları işte bu yasal düzene göre uygulanır. Romanın toplumsal olguları ele aldığı gerçeğinden hareketle; edebiyat ve hukuk arasında bir ilgi vardır. Hukuk metinlerinin edebî yönünün olup olmadığı tartışılardursun, bu bildiride hukukçu yazarların romanlarında insan hakları ve demokrasi kavramlarına yaklaşımları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: İnsan Hakları, Demokrasi, Hukuk, Anayasa, Türk Romanı.

HUMAN RIGHTS AND DEMOCRACY IN NOVELS OF AUTHORS WITH A LEGIST BACKGROUND

Abstract

“Human Rights” and “Democracy” are the most prevailing concepts highlighted in constitutions prepared in the light of the “Freedom”, “Progress” and “Human is valuable quintessentially” principles which became prominent with the Enlightenment Philosophy. With the semantic shift of the word “human” from the abstract individual to the real person, respect for human rights, primarily the “right to live” and “freedom of expression” have to be legally secured by means of constitutions. In today’s world where modern political systems maintain their existences in the pivot of the key words “pluralism” and “respect for human rights”, we cannot deny that the understanding of Social Constitutional State has become widespread even in countries that yearn for democracy. A state system in which the individuals’ basic rights and freedoms are secured by means of constitution and which is free from prejudices and which is based on an understanding of freedom and tolerance is the system embraced by modern human. Since Magna Carta and Habeas Corpus Act, humanity has been in the pursuit of constitutional evolutions to be free and to defeat oppression and exploitation. Given the fact that novel deals with social facts, we can say that there is a relation between literature and law. We will discuss the approaches of authors with a legist background to human rights and democracy in their works and let others to continue the hot debate on whether legal texts have a literary aspect or not.

Keywords: Human Rights, Democracy, Law, Constitution, Turkish Novel.

* Yrd. Doç. Dr. Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, nurullahulutas@gmail.com

GİRİŞ

Sosyal bir varlık olan insanın toplumsal yaşamını düzenlemesi hukuk kurallarını ortaya çıkarmıştır. İnsan, toplum denilen bir sosyal çevre içerisinde doğar, yaşar ve ölür. Tek tek insanlar geçicidir; fakat toplumlar sürekli. Toplumun en küçük birimi ve temeli aile olsa da Devlet, sosyal ve siyasal anlamda toplumu temsil eden en üstün güçtür. İrk, din, bölge ve siyasal niteliklere bağlı olarak farklı yönetim anlayışlarını uygulasa da toplumsal ilişkileri düzenlemede devlet ortak bir hukuk belirlemek zorundadır. Sosyal anlamda din, ahlâk, ekonomi ve görgü kuralları işte bu yasal düzene göre uygulanır. Toplumda yaşayan bireylerin refah ve özgürlüğü de hukuk kurallarıyla mümkündür. Her insanın karşısındakinin hak ve hukukunu tanınması, onun maddi ve manevi değerlerine saygı göstermesi ancak objektif hukuk kurallarıyla sağlanabilir: “Hukuk, özgürlüğün var olabilmesinin ön koşuludur. Özgürlük ancak, hukuk temeli üzerinde ve hukukun çerçevesi içerisinde varlık olanağına sahiptir... bireyler hukukla karşılaşmayı, çok kez bir özgürlüğe kavuşma olarak değil, aksine özgürlüğün daraltılması, sınırlandırılması olarak algılar. Hukuk, onların karşısına ‘yapman gerekir!’ ya da ‘yapamazsın’ biçimindeki buyrukları ile çıkar” (Aral, 1985: 26).

Hukuk Devleti, idare edilenlere karşı adaletle hükmetmeyi gerektirir. Bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin kanunlarla güvence altına alındığı devlet sistemidir: “Böyle bir güvence, temel hakların kolayca değişmeyen metinlerde, yani Anayasalarda düzenlenmeleri; bu hakların ancak Anayasada belirlenen koşullara ve ölçülere uyularak kanunlarla sınırlandırılabilmesi; gerek yasama organının, gerekse yürütme organının yaptığı işlemleri bağımsız yargı organlarının denetimine açık bulundurulmalarıyla gerçekleştirilir.” (Bilge, 1995: 141)

Çalışmanın Amacı

Yönetenle yönetilen arasındaki ilişkinin en kadim problem alanlarından biri olduğu dikkate alındığında devlet ve hukuk kavramlarının genel olarak insanın sosyal huzuru için en vazgeçilmez kavramlar olduğu ortaya çıkar. Kişinin kendini gerçekleştirme -self-realization- olabildiğince bağımsız ve dayatmalardan uzak bir şekilde yaşayabilmesi imkânına bağlıdır: “Devlette ne kadar yasak varsa halk o derece yoksullaşır.” (Mumcu,A., Küzeci, E., 2005: 23). Daha az yasağı olan veya halkına neyi nasıl yapacağına ilişkin dayatmalarda bulunmayan bir devlet, tek tek kişilerdeki yeteneklerin gün yüzüne çıkmasına daha çok imkân sağlamış olur. Bir devletin hukuk devleti olması yetmez; sosyal hukuk devleti olması gerekir. Çünkü bireyi önememeyen bir devlet yapısı sonunda, tüm aygıtlarıyla bir baskı aracına dönüşebilir.

Bu çalışmada hukukçu olduğu halde roman yazarlarının İnsan Hakları ve Demokrasi kavramlarına yaklaşımları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırma, tarama modeline uygun olarak desenlenmiştir. Bu modelde geçmişte ya da hâlen var olan bir durum, olduğu şekliyle betimlenir. Araştırma verileri, araştırılmak istenen olgu ya da olgular hakkında bilgiler içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan doküman incelemesi yöntemi ile toplanmıştır. Hukukçu yazarların

romanları tahlil edilerek yargı kurallarının ve cezaevlerinde uygulamalarının insan haklarına uygunluğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Romanlarda konuyla ilgili alıntılar haricinde hukuk kitapları başta olmak üzere felsefî, sosyolojik ve edebî kaynaklarla da tezler desteklenmeye çalışılmıştır.

BULGULAR

A. İnsan Haklarına Aykırılık Bakımından Hukukçu yazarların Yargı Sistemine Yönelik Eleştirileri

Gerek dünyada gerekse ülkemizde hukuk hakkında eleştirel söylemlerin azlığı hukukun 'bilinç formu' olmasıyla ilgili bir konudur. Amerika'da 1977 yılında toplanan "Eleştirel Hukuk Çalışmaları" adlı konferanstan sonra, bu ülke başta olmak üzere birçok ülkede hukuk kuralları tartışılmaya başlanmıştır; zaman zaman alınan kararlara yönelik eleştiriler de gündeme gelmeye devam etmektedir. (Akbaş, 2005) 1977 öncesi eser veren hukukçu yazarların romanlarında hukuk sistemine yönelik eleştiriler, yoğun ve son derece objektiftir. Roman karakterlerinin ağızından sisteme yöneltilen ve zaman zaman dozu aşan bu yargılamaların başında sistemin toplumsal düzenle uyuşmaması ve adaletten uzak olması gelmektedir. Jonathan Swift: "Yasalar örümcek ağı gibidir. Kuvvetli deler geçer, zayıf takılır kalır.' hiç kuşkusuz egemen olan kuvvetlidir. Bu nedenle de kuralları onlar koyar." (Kırlangıç, 1992: 2) İncelenen romanlarda da görüldüğü üzere siyasal otorite veya ekonomik gücü elinde bulunduranlar, zaman zaman hukuk sistemini etkiler ve alınan kararları yönlendirirler.

1892 yılında İstanbul'da doğan, Mercan İdadisi'nden sonra Mülkiye Mektebi'ni 1912 yılında bitiren Burhan Cahit'in *Dükkülerin Romanı* (1934) eserinde Ahmet Reşit'in arkadaşı Ahmet Rıfki ona yazdığı bir mektupta, ülkemizde yürürlükte olan "Kanun-i Esasi'nin Avrupalılaşmaya çalışan Türkiye için uygun olmadığını belirtir:

"Hâlbuki kanuni esasînin İmam Hüseyin'in içtihadından farkı yoktur. Vesikalarını, ahkâmını, Bağdat medreselerindeki hadis âlimlerinden alan mecelle Avrupanın yamacında yaşamıya çalışan Türkiye için değildir." (Burhan Cahit, 1934: 195).

Romanlarında daha çok I. Dünya Savaşı sonrası yaşanan toplumsal değişimleri işleyen Burhan Cahit Morkaya'nın, Kanuni Esâsi'yi çağdaş yaşam standartlarına uygun bulmaması, modern hukuk eğilimleri içinde olduğunu gösterir. Aslında Tanzimat döneminde yayınlanan fermanların ve iyileştirmelerin hukukî kimlikten yoksun olması ve öylesine, aceleye getirilerek ilan edilen sonradan çeşitli bahanelerle yürürlükten kaldırılan (Özkaleli, 2006: 172) Anayasa görünümündeki Kanuni Esâsi'nin modern hukuk kurallarıyla uyum arz etmemesi, romanda yargıya yöneltilen eleştirinin temelini oluşturur. O günlerde yargıya yönelen eleştiriler sonradan belki de yargı reformlarını gündeme getirecektir. Kanuni Esâsi, son dönem Avrupaî hukuk normlarıyla uyum arz etmez. Nitekim yıllar sonra Kanun-i Esasi'den bahseden Mustafa Kemal'in de bu anayasayı Şeriat anayasasıyla özdeş gördüğü bazı hatıra kitaplarında yer almaktadır. (Hatemi, 1997: 8) Buna rağmen İlber Ortaylı başta olmak üzere konuyla ilgili birçok aydının büyük bir cesaret örneği olarak nitelediği bu başlangıç, kendi döneminin koşullarına göre değerlendirildiğinde siyâsal bir devrim niteliğinde olsa da ne yazık ki beklenen ümitleri karşılamayacaktır. (Sarıkaya, 1998: 5) Meşrutiyet yönetiminin başlangıcı olarak kabul edilen 1876 Kanun-i

Esasi'nin ilanı, Osmanlı tarihi açısından bir dönüm noktası niteliğindedir. Osmanlı Devleti, Meşrutiyeti ilan edip Kanun-i Esasi'yi yürürlüğe koymakla azınlıkların ülke yönetimine katılmalarını sağlamayı hedeflemiş bununla da imparatorluğun dağılmasını önlemeyi amaçlamıştır. II. Abdülhamid, yaklaşık bir yıl sonra 93 harbi bahanesiyle Kanun-i Esasi'yi rafa kaldırır. Kanun-i Esasi, Fransa'nın 1848 ve 1858 anayasalarından ilham alınarak hazırlanmıştır (Tunaya, 2001: 6-8).

İlhan Tarus, *Yeşilkaya Savcısı* (1955) romanında, anlatıcı / yazar, savcı olarak atandığı Yeşilkaya'da Sarraf Rüştü ile tanışır. Sarraf Rüştü bir sohbet esnasında kız kaçırmanın suç olmasına rağmen küçük kızların kaçırıldığını ve bu durum karşısında yargının aciz kaldığını dile getirir:

"Gel gör ki kanunlar, on üç yaşında bir kızı kaçırana ağır ceza verilmesini emrederler. Sen istediğin kadar yaz cezayı... Suçun sayısını bir tek indirebilirsen ben buradayım." (Tarus, 1955: 21).

Yeşilkaya Savcısı, otobiyografik roman karakteri taşıyan bir eserdir. Eserde idealist bir savcı olarak göreve başlayan roman kahramanının âdil olma uğruna görevinden azledilmesi anlatılır. Romanda görüldüğü üzere yargının suçluya herhangi bir ceza vermesi o suçun işlenmesinde caydırıcı bir unsur olarak rol almaz. Toplumda yaşayan insanlar cezaya rağmen suç işlemekten hiçbir zaman vazgeçmezler. Bu durum insan doğası ile ilgili bir durumdur. İnsanın bencilliği, psikolojik sıkıntıları, insanın işlediği suçu ört bas edebileceğini zannetmesi gibi pek çok sebebe bağlıdır. Cezanın büyüklüğü bile insan doğası karşısında ne yazık ki caydırıcı vasıf taşımamaktadır. Bu gerçek, suçun insanla nasıl özdeşleştiğine en güzel bir örnektir. Bazı durumlar kanunda suç sayılmasına rağmen kamu vicdanında meşruiyet kazanmış olabilir. Aynı romanda Sarraf Rüştü, kanunların her zaman suçlunun yanında olduğunu savunarak, yargıya şu eleştirilerini yöneltir:

"Orospu, dükkânın önünden çalım satarak geçer. Hırsız memur, kabadayılık satar. Dolandırıcı, ağzını açtı mı, senden fazla bağırır. Kanun da onları korur. Orospuya adıyla, saniyle çıkıştın mı, tıpkı benim ailem gibi, mahkemeleri ayağa kaldırır. Hakkını ister... dolandırıcının suratına suçunu söyledin mi, tıpkı namuslu insanlar gibi hak peşinde koşar. Hırsız memura 'sen bir tavuğa bile tenezzül ediyorsun' dedin mi, sürüklerler mahkemeye, sonra mapusaneye..." (s. 23).

Bir hukukçu olan yazar, hukuk meselelerine ilişkin eleştirel tespitlerini muhtemelen yaşadıkları üzerinden yapmaktadır. Yazarın, eleştirel bakışının bu denli açık olması, yozlaşmış insan tipleri ve ilk bakışta yargı sistemini tenkit ediyor görünmesi, gerçek hayatta üstesinden gelinemeyen olaylardan metin üzerinde bir çeşit intikam alınması anlamında okunabilecek yapısalcı edebiyat kuramlarıyla ilişkilendirilebilir. İlhan Tarus, bu eserde yargının çelişkilerini dile getirir. Ona göre yargı her zaman suçlunun yanındadır. Her türlü ahlâksızlığı yapan, suç işleyen kimseler toplumda refâh içinde yaşadığı halde mağdur olan kimseler suçsuz yere yargının ağına düşmekten kurtulamaz. Mesleği itibarıyla adliye ortamını iyi bilen ve tanık olduğu davalardan yola çıkarak gerçekçi hikâyeleri kurgulayan yazar (Karaalioglu, 1983: 775).

İlhan Tarus'un *Duru Göl* (1958) romanında Zeynep, sandıklar dolusu yazısı olduğunu söyleyen Müfettiş Sadık Bey'e, niçin bu yazılarını yayınlamadığını sorunca Sadık Bey, cezaevlerinin düşüncelerinden dolayı yatan yazarlarla dolu olduğunu ifade ederek savunduğu fikirler nedeniyle kişinin hapse atılmasını eleştirir:

"Hanımefendi kızımız... Siz daha çocuk sayılırsınız.. Aklınız ermez siyasî işlere.. Geçtim, zülf-ü yar'e dokunursunuz. Berbat ederler sizi... Cezaevlerini dolduran kalem erbabının sayısı kaçta çıktı, orasından haberiniz var mı?" (Tarus, 1958:141).

Ülkemizde görülen birçok sıkıntının temelinde, siyasetçilerin halktan kopuk olarak yürüttükleri politikaların etkili olduğu anlatılır. Hantal bürokrasi de eleştirilen konular arasında yer alır. (Ogur, 2007: 225-230) Yazar burada, yazdıklarından dolayı cezaevlerine düşen fikir adamları olduğunu belirterek ceza kanununu eleştirir. Eserlerinde sosyal sorumluluk bilinci içinde davranan yazar, halkın eğitim düzeyinin yükselmesinde yazarların önderliğine ihtiyaç duyulduğunu belirterek, idarî bozukluklarının bu yolla düzeleceğine inanır.

B. Hukukçuların İnsan Haklarına Aykırı Uygulamaları

Hukukçu yazarlar, hukuk sisteminden ayrı olarak bazı romanlarda bu sistemi uygulayanları da eleştirirler. Onlara göre, sistem ne kadar mükemmel olursa olsun yargı kararı veren hâkimler, çoğunlukla kararlarını iktidarın ve gücün menfaati lehine kullanırlar. Bazen de hâkimlerin, yargıladıkları insanları ideolojilerinden dolayı ötekileştirerek onlar hakkında kanun maddelerinden ziyade duygularının etkisinde kalarak verdikleri kararlarla adaletsizliğe neden olabildiklerini tenkit etmektedirler. Hukuk devleti, hukukun, hukuk uygulamasının ve tüm devlet faaliyetlerinin eşitlik ilkesini gözetmesini, kişiler arasında keyfi olarak –bu arada dünya görüşüne ve hayat tarzına göre- ayırım yapılmamasını zorunlu kılar. Hukuk devleti, onları ister "insan" (insan hakları), ister "kişi" (medeni haklar/hukuk), isterse "vatandaş" olarak (siyasi haklar) muhatap alsın, her durumda bireylere eşit muamele etme yükümlülüğü altında olan devlet demektir." (Erdoğan, 2000: 53) Bazı yargı mensuplarının bilerek ve isteyerek bazı suçları örttüğü; bazı suçluları masum, masumları da suçlu gösterdikleri hususu, eleştirilen konular arasında yer almaktadır. Bazı yazarlar ise gerek kolluk kuvvetlerinin gerekse cezaevi görevlilerinin kanunların kendilerine tanıdığı yetkiyi aşarak zanlı / mahkûmları işkence başta olmak üzere kanundışı uygulamalara tâbi tuttuklarını ifade ederler. Bazı romanlarda ise hâkimin teorik kanun maddelerini ölçü alarak vicdanını ötelediğini ve bu yolla hukuksuzluğa neden olduğunu söyleyip bu tutumu eleştirirler.

Burhan Cahit Morkaya'nın *Dünkülerin Romanı* (1934) adlı eseri, eğitim görmek amacıyla Paris'e giden Ahmet Reşit karakteri ekseninde kurgulanmıştır. Mektup tarzında yazılan bu eser, İttihat ve Terakki Partisi'nin yönetimi ele geçirmesinden milli mücadele yıllarına kadarki Türkiye'nin siyasi – yargı panoramasını çizer. Romanda Cemil Hakkı isimli gazeteci, arkadaşı Ahmet Reşit'e gönderdiği bir mektupta, adalet sisteminin bozukluğundan bahsederek, yargı mensuplarının adalete riayet etmemelerini eleştirir:

“Adalet. Eğer hâkimler serbest bırakılırsa yerini bulacak. Fakat imkân var mı” Seyit Abdülkadir isminde bir ... eşkiya reisi memleketinin dağlarında aylarca yol kesip, köy basıyor, civar aşiretlere âdeta ilân-ı harp ediyor, vergi topluyor, memur azlediyor. Karşısında devlet memurlarını tir tir titretiyor, sonra artık istirahat hak etmiş bir derebeyi gibi İstanbul’a gelip Âyan dairesindeki makamına kuruluyor ve hükümet erkânından hürmet ve iltifat görüyor” (Burhan Cahit, 1934: 91).

Burhan Cahit Morkaya bu eserinde hâkimlerin yargılamada bulunurken özgür irâdelerinden yoksun olarak karar aldıklarını, oysa gerçek hukukun hâkimin özgür kararıyla yerini bulacağını anlatmaya çalışmaktadır. Yazarın Osmanlı’nın neredeyse bütün kurumlarına karşı olumsuz bir bakış açısı ile yaklaştığını görürüz: “Bu tavrın sebebini yazarın sahip olduğu zihnî arka planda aramak gerekir. O, Batılı değerlerin Türkiye’de egemen olmasını isteyen, sahip olduğu araçları da bu değerleri yaygınlaştırmak için kullanan içten bir Batıcı’dır” (Demir, 2010: 263) Seyit Abdülkadir, bölge halkı üzerindeki nüfuzundan hareket ederek gerek yargı gerekse bürokrasi üzerinde hukuk dışı bir baskı oluşturmakta ve bu durum da hâkimlerin bağımsız yargı verme iradelerine engel olmaktadır. Güçlü ve sarsılmaz bir hukuk sistemi, bireylerin hem yeteneklerinin hem de birey özgürlüklerinin önünü açan temel bir özelliktir ve böylesi güçlü bir hukuk sisteminin temeli ise bütünüyle hâkimin bağımsızlığından geçer.

Nizamettin Nazif Tepedelenioğlu’nun *Karlı Dağlar* (1945) romanında kolluk görevlileri Nedim ile Fehim, yakaladıkları suçluların, mahkemede ceza reisi tarafından delil olmadığı gerekçesiyle serbest bırakılmalarını eleştirerek, gerekirse işkence yaparak suçluları konuşturmak gerektiğini savunurlar:

“Delil, delil, delil... Acaba bu delil nasıl bir Anka kuşuydu! Adliyeciler bu cürümlerin daha nasıl ispat edilmesini istiyorlar ve bekliyorlardı?... Yakaladıklarını ancak adamakıllı söylettikten sonra; Adliyeye teslim edeceklerdi... Hattâ icabederse işkence bile...” (Tepedelenioğlu, 1945: 10).

Romanın bu bölümünde Nedim ile Fehim, yargıçların delil yetersizliğinden suçluları serbest bırakmalarına tepki gösterirler. Onlara göre işkence yoluyla bile olsa suçlulara, suçlarını itiraf ettirmek gerekir. Delil eksikliğinin, suçluların cezalandırılmasında bir engel olmasına karşı çıkan bu iki kolluk görevlisi, her ne olursa olsun suçluların tutuklanması gerektiği görüşünü savunurlar. Hukukta, yargılama ve tutuklama usulleri belli olmasına rağmen bazen kolluk kuvvetleri duygusal davranıp sanığı hak etmediği bir muameleye tabi tutabilmektedirler. Hâkim kararı olmadan kimsenin cezaevinde tutulamayacağı, sanık veya şüphelinin isterse bir üst mahkemeye başvurabileceği, sanığın getirilmesi, tutuklanması, haksızsa hâkimin onu serbest bırakma hakkının olduğu (Nizamoğlu, 2000: 12) unutulmamalıdır. Gözaltına alınan birine veya bir mahkûma işkence etmek, her ne kadar suçluya suçunu kabul ettirmede ve olumlu sonuçlar elde etmede etkili olsa da insan haklarına aykırı bir uygulamadır. (Tanilli, 2007: 520) Buna aksi bir uygulama, istismarlara kapı aralayacağından hukuk dışılığına yol açar. Öyle ki bu durum, kolluk görevlilerinin yetki sınırlarını aşarak yargıcın yetki alanına müdahale etmesi anlamına gelir.

Hukukçu bir babanın çocuğu olan ve kendisi de 1944 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitiren Çetin Altan'ın *Bir Avuç Gökyüzü* (1974) romanında hukukçulara yönelik eleştirilerle karşılaşırız. 1988 yılında Ümit Elçi tarafından sinemaya uyarlanan, başrollerini Zuhâl Olcay ve Aytaç Arman'ın paylaştığı bu eser, yazarın hayatı boyunca yargılandığı 300'e yakın davadan sadece birinden izler taşımaktadır. (Işık, 2004: 154-155) Romanda yargı mensuplarının yargıladıkları suçlulara hukuk dışı davrandıkları, sindirme operasyonlarıyla onların kişiliklerine hakaret ettikleri anlatılır:

"Savcı masada oturuyor..."

Bugün izin istemeye gelecek. Çok yumuşak davranın. İyice umutlandırın... Bir dilekçe yazdırın. Gerekeni yapacağız deyin. Yarın tekrar uğramasını söyleyin. Yarın gelince dilekçenin işleminin henüz bitmediğini söylersiniz... Her ihtimâlê karşı hemen bir rapor almasını önerirsiniz... Usanacak, kızacaktır... O zaman da o şileple kaçma planını uygulayabilirsek, tümünden çöker. İstersek kaçarken yakalandı diye ilân ederiz" (Altan, 1974:167).

Çetin Altan'ın bu romanının ana karakteri romanın başından sonuna kadar çeşitli haksızlıklarla karşılaşır. Bu haksızlıkların başında ise yargılayanların mahkûma karşı ideolojik bir tutum sergilemeleri gelir. Yargıda görev yapanların ideolojik bir tutum sergilemeleri, suçluyu sadece bir mahkûm olarak değil aynı zamanda kendi ideolojisi için bir düşman olarak görmesine neden oluyor. Dolayısıyla suç işleyen insan ile düşman olan insan arasında bir ayrım vardır. Suç ve suçlu yargılama sistemi içinde yer alırken düşman kişiselleştirilmiş hesaplar çerçevesinde konumlanır: "Devlet'in kendisini korumak için, hukuksal ve etik kuralları hiçe sayması, hatta gerektiğinde şiddete başvurarak varlığına kasteden "düşman"ları yok etmesi, "devletin hukuku"nun kaçınılmaz gerekleri olarak algılanmaktadır. Machiavelli'den Hegel'e, Fichte'den Schmitt'e uzanan bu gelenek içinde aslolan "devletin bekası"dır. Bu "beka"yı sağlamaya çalışırken devlet, kendisine ayak bağı olan hukuk ve insan hakları gibi meşruluğun diğer normatif kaynaklarını hiçe sayabilmektedir." (Arslan, 2000: 74-75) Çünkü suçluyu düşman olarak görme, onu kendi değerlerine saldıran bir öteki konumuna indirger. Öteki ise yok edilmeyi hak etmiş bir kişidir. Ötekinin cezalandırılması, iktidarın işleyiş biçimi ve toplumun disiplin altına alınması yolunda bir araç olarak görülür. (Süphandağı, 2004: 49-65) Devletin fiziksel ve psikolojik şiddeti neredeyse doğal bir olgu olarak kabul görmüş olmasının sosyolojik bir meşruiyeti dile getirilir: "Uygarlaşma sürecinde gerçekte olan şey, şiddetin daha etkili biçimde yeniden düzenlenmesi ve şiddetin yeni alanlar açılmasıdır... Şiddetin varlığına son verilmemiş, yalnızca gözden uzaklaştırılmıştır." (Sancar, 2000: 31)

Çetin Altan'ın *Viski* (1975) romanında dolmuşa binmek üzereyken sivil polis tarafından hakarete uğrayan iki kişi, önce gözaltına alınır; sonra tutuklanma istemiyle mahkemeye çıkarılır. Sivil polis sorgulama esnasında iki kişiyi de iftiralar atar. "Rezil Köpek" adlı karakter, savunmasını yaparken, yargıya şu eleştirileri yöneltir:

"Ne var ki polis şikâyetçi olunca, savcı otomatik olarak harekete geçer, kamu davası açılır. Biz şikâyetçi olunca, dilekçe yazmamız, avukat tutmamız, özel dava açmamız gerekiyor. Kaldı ki dediğim gibi bütün polisler, polise tanık olur. Vatandaş ise başına gelenleri kanıtlamaya tanık
Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 9, Haziran 2012, s. 247-262

bulamaz. Örneğin siz şimdi isterseniz bizleri öldürür, intihar ettiler de diyebilirsiniz. Ne isterseniz onu yapacaksınız, elimizden bir şey gelmez ki” (Altan, 1978: 75).

Polisin şikâyetçi olmasıyla sade bir vatandaşın şikâyetçi olması arasında bir fark olduğunu söyleyen kahraman, yargı mensuplarının kolluk görevlilerini sade vatandaşlara karşı koruduklarını dile getirir. Devletin kolluk güçlerine karşı imtiyazlı davranan yargı mensupları bu nedenle sade vatandaş nezdinde güvenilirliklerini yitirmiş görünmektedir. Devlet sahip olduğu imkânları kendisinin bekası adına ve meşruiyetini toplumun barış ve güvenliği gibi sosyolojik temelden alarak kullanır. Bu durum eğer vatandaşın hukukunu zayi etmeye varsa bile öncelikli olan devletin bekası ile toplumun barış ve güvenliğini sağlamaktır. Yazar, polislerin şüpheliyi hukuka aykırı bir şekilde sorgulamasından yola çıkarak yargı sistemini eleştirir. Sorgu polislerinin zanlıya yaklaşımı keyfi, hukuk dışı aynı zamanda ahlâsızca bir durumdur.

Cemal Arzu'nun *Seydoş* (1976) romanında, amcası Sacit'in tarlasının, halası Hasibe, tarafından türlü hilelerle elinden alındığını gören Seydoş, mahkemede amcası lehine şahitlik yapabileceğini söyleyince amcası Sacit, müftülükte haksızlığa uğradığını aynı durumun mahkemede de yaşanacağını söyleyerek, yargı çalışanlarını eleştirir:

“Müftülükte yaptıklarını mahkemede de yaparlar... Mükemmel bir adliye düzeni dahi kurulsa bu memlekette boşuna adalet beklemek... Adalet halk ile birlikte gelir... Önemli mesele cemiyet fertlerinin adaletli olmasıdır. Mahkeme sokakta da kurulabilir... Daha doğrusu hakkın hamisidir devlet. Herkes vazifesini yaparsa hakkına kavuşmayan kalmaz...” (Arzu, 1976: 91-92).

Roman kahramanı Sacit'in devlet kurumlarına karşı güvensizliğinin temelinde insanımıza olan güvensizlik duygusu hâkimdir. Sonuçta müftülük çalışanları olsun adliye çalışanları olsun bu toplumun kolektif şuuruyla yetişmiş insan tipleridirler ve Sacit, insanımızın bu ortak anlayışa sahip olduğunu bilerek kendi hakkını savunma noktasında bir umutsuzluk yaşamaktadır. Roman kahramanı Sacit'in, hak aramak yerine teslimiyetçi bir duruş sergilemesi bu noktada manidardır. Çünkü sosyal ve siyasi alanda insan ilişkilerinde merkeze adalet olgusu yerleştirilmediği takdirde insanın herhangi bir haksızlık karşısında başkaldıramayacağını ileri süren Camus, başkaldırının hümanist yönünü, insan ilişkilerinde adalet kavramının merkeze alınmasında görür. (Gündoğdu, 1995: 170-171) Hukuk Fakültesini bitirip avukatlık yapan Cemal Arzu'ya göre, adaletin tesisi ancak halkın topyekün adil olmasıyla sağlanabilir. Aksi takdirde adaletsizlik toplumun her tarafına yayılır.

Kemal Kırlangıç'ın *Kanlı Hamur* (1972) romanında köyün ağası Bedir Bey'in, ırz düşmanı oğlu Nadir, köyde Bekçi Emmo'nun gelini Zeli'ye kayınpederinin evde olmadığı bir zamanda tecavüz etmek ister. Gelin karşı koyunca Nadir onu öldürür. Olayı soruşturmaya gelen Savcı ve beraberindeki heyet, suçlu olarak gelinin kayınpederini gözaltına alır:

“Yazıldı, çizildi. Sonra Nadir Bey'le savcı köye dek çıktılar. Nadir sandığı açtı. İçinden bir yağlı beze dolalı tabancayı çıkardı. Savcıya uzattı. Bu ikinci tabancaydı. Bir ruhsatla üç tabanca almışlar... Birlikte incelediler.

‘Bununla yakında ateş edilmemiş.’dediler. Herkesi dışarı çıkardılar. Sonra Emmo’yu çağırıp kelepçeyi ona taktılar... Ağıtlar, sövgüler, yergiler arasında Emmo’yu jipe attılar, götürdüler. Varlığın kullara kulluk yaptırdığı sürece suçsuzlar zindanlara atılacak, suçlular söz sahibi olacaktı... Tapu, kişilere en geniş yetkiler verdikçe yasa da uygulama da varsıllardan yana olacaktı... Taa halk egemenliği kurulana dek...’ (Kırlangıç, 1972: 223-224).

Romanın bu bölümünde de görüldüğü üzere adaletle yargılamanın yapılmadığı durumlarda savcı ve hâkimler olayı istedikleri gibi rapor etmektedir. Bu raporlar bazen gerçek suçluyu mazlum, masum olan bir insanı iftirayla karşı karşıya bırakarak onu suçlu ilan etmektedir. Bu romanda da bey oğlu olan Nadir, sahip olduğu maddi gücü kullanarak, yargı mensuplarını etkilemiş ve tecavüz ederek öldürdüğü Zeli’nin ölümünden, gelinin kayınpederini sorumlu kılmayı başarmıştır. Bu iftiraya toplumun inanmış olması da meselenin bir başka vahim boyutudur. Görüldüğü üzere, ekonomik durumları ve sosyal statüleri düşük kişilere karşı hukuk kuralları çoğu kez adaletli biçimde işlemez. (Yücel, 1973: 102) Haksız bir duruma komplo ile düşürülen bir kişinin daha sonra yargıya karşı güven duyması zordur. Bu gibi kişilerin toplum içinde bir nevi güven travması yaşadığı, içine kapandığı ve özgüven sahibi olamadıkları doğal sonuç olarak görülebilir. Yazarın romanın sonunda dile getirdiği; *“Varlığın kullara kulluk yaptırdığı sürece suçsuzlar zindanlara atılacak, suçlular söz sahibi olacaktı... Tapu, kişilere en geniş yetkiler verdikçe yasa da uygulama da varsıllardan yana olacaktı... Taa halk egemenliği kurulana dek...”* ifadesi haksızlığa maruz kalmış çaresiz bir insanın attığı çığlıktır.

Sermet Muhtar Alus’un *Onikiler* adlı romanının ana karakteri Arap Abdullah adlı kabadayı, hukuk kurallarını, mahkemeleri ve polisi önemsemeyen biridir. O, sahip olduğu nüfuzla işlediği suçları, karıştığı kanun dışı olayları örtbas edebilecek bir güce sahiptir:

“Kurnaz ve girgin dedik, nüfuzlu kimselere çatkinliğini da (yüz vermediğini de) söyledik... Tabii hepsiyle canciğer, kuzu sarması olmuş. Borusunu öttürdükçe öttürmeye başlamış... istediği kadar cam, çerçeve indirsın; duvar, tahta aşsın; kafa yarsın, göz çıkarsın, adam bıçaklasın; kapı baca ona kapalı. Bir yerde belalık çıkardı mı etraftakilerin hepsi fare deliği bir paraya. Devriye, polis, bekçi gelip de Abdullah’ı gördü mü saniyesinde oracıktan yallah tornistan... Kimvurduya gitti bitti” (Alus, 1999: 34).

Arap Abdullah, işlediği suçun büyüklüğü arttıkça ve polis müdahalesi gerektiğinde polisi önüne katarak bakanın önüne çıkıp orada kabadayılığını sürdüren biridir.

Erdal Öz, *Yaralısın* (1974) romanında Erdal Öz, cezaevindeki hukuksuzlukları mahkeme salonlarına taşır. Romanda anlatıcı, evinden ansızın alınıp cezaevine götürüldüğünü burada işkencelerle işlemediği suçlarını kendisine kabul ettirilmek istendiğini ve cezaevinde yasaların geçmediğini anlatır:

“Buranın neresi olduğunu biliyor musun?”

Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 9, Haziran 2012, s. 247-262

'Hayır.'

Sesin bu kadar ezik olmamalı.

'Dinle öyleyse. Burada öyle yasalar falan işlemez. Ne Anayasa, ne babayasa yok burada, tamam mı?

'Tamam' der gibi başını sallaman gereksiz.

'Her türlü yasanın, her türlü denetimin dışında bir yerdesin şu anda. Allah düşürmesin bir kere; ama düşürdü mü, Allah da karışamaz; biz karışırız. Anlıyor musun ne demek istediğimi?' (Öz, 1996: 97)

Romanın ilerleyen bölümlerinde işkenceciler, gördüğü zulümler karşısında çaresiz olan zanlıyı istedikleri takdirde en üst kattan aşağı atarak olaya intihar süsü verebileceklerini de söyleyip onu tehdit ederler:

'... Anlayacağın, kafamızı bozarsan, yapmayacağımız şey yoktur sana. İstesek tozunu bile yok ederiz. Hem de bu odada, burada, şimdi. Kimsenin ruhu bile duymaz. Çıkarırız en üst kata, açarız camı, bırakıveririz, hoop güm. Gidersin. Yedinci kattan aşağı uçmak, ha, ne dersin? Aklından çıkarma bunu. 'Kendini pencereden attı' deriz ailene de. Anladın mı?' (s. 97).

Yazar, roman boyunca "sen" zamirini kullanır. Bu tarzın, biçimsel bakımdan yeni roman temsilcisi Michel Butor'un etkilerini taşıdığı söylenebilir. Yazarın, toplumsal gerçekçi kimliği onu, romanında yazılma gerekçesi olan toplumda şahit olduklarını veya bizzat yaşadıklarını anlatmaya iter. Alemdar Yalçın: "Roman bir toplumun nabzını tutan, onun ruhunu gelişmesini ve kalp atışlarını ölçen kompleks bir edebî türdür." (Yalçın, 2002: 9) diyerek romanın bu misyonuna atıf yapar.

C. Tutukluların İnsan Haklarına Aykırı Muamele Görmesi: İşkence

İşkence, modern çağın yaşayan utanç kavramlarından biri olarak romanlarda da yerini bulur. Gerek güncel hayatta gerekse romanlarda insanlara işkence ederek onlardan bilgi almaya çalışmak insanî değildir. İnsanın, fizyolojik bünyesine bağlı olan dayanma gücüyle ilgili bir durumdan dolayı insanları suçlu veya masum olarak tasnif etmekten daha adaletsiz ve ahlâsız bir yaklaşım yoktur: "İşkence ile elde edilen itirafa dayanan "haksız hüküm"ler az değildir. Hatta bunlar pek az da olsalar, bir gün haksızlıkları anlaşılınca, "toplumsal tepki" bütün düzeni sarsabilir, zararı da pek ağır olur. Acının mutlaka gerçeği söyleteceği sanılmamalıdır; acı, işkence tutulunu sadece "konuşturur" ... Kuşkusuz, işkence tehdidinin bile yeterli sayıldığı zayıf kişilerden başlayarak, çok dirençli kişilere rastlanabilir. Ama sonunda, işkencenin, istenen biçimde konuşturamayacağı insan yoktur. İşkence, "insan soyunun, insanca bir yerinin yıkılmasıdır." (Tanilli, 2007: 525) İnsan haklarına saygı, başta "yaşam hakkı" ve "fikir özgürlüğü" olmak üzere, anayasalarla, açık ve seçik hukuksal güvencelerle korunmasına rağmen hem gerçek hayatta hem romanlarda şüpheli veya mahkûmların insan onuruna yakışmayacak muamelelere tâbi tutulmaları hatta bazılarının gördükleri bu işkenceler karşısında hayatlarını kaybetmeleri yazarlarının yargı sistemine dair düşüncelerinin en açık kanaatini yansıtır.

Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu'nun *Karlı Dağlar* (1945) romanında Fehim, tutuklu olan mahkûmu konuşurmak amacıyla ona işkence etmek ister. Bu isteğini yüzbaşına kabul ettirmek için ısrar eder:

" - Herifi okşamalıyız Yüzbaşım, diye bağırdı, şu senin kamçıyı ver bana!... Bırakayım zavallıyı sana da, kamçıyı parçalayasın üzerinde değil mi?... Yarın iş Binbaşı Dolara'nın kulağına gider. Mesele derhal konsoloslara akseder,... başımız beyhude bin derde girer; yapmak istediğimiz iş de yarıda kalır... Hem ben şahsen dayak ve işkenceye aleyhdar bir adamım dedim ya." (Tepedelenlioğlu, 1945: 4-5).

Hukuk kurallarına göre tutuklanmış ya da gözaltına alınmış bir insanın sorumluluğu devlete aittir. Resmi otoriteyi temsil eden kolluk kuvvetleri veya cezaevi görevlileri hâkimin sahip olduğu yetkiyi üstlenerek suçluya suçunu kabul ettirme veya suçunu itiraf ettirme mekanizması olarak devreye girerler. Oysa bu yaklaşım hukuk dışı bir yaklaşımdır. Romanda Fehim, işkence taraftarı bir görevli olduğu halde yüzbaşı onun işkence yapmasına karşı olan biridir.

Çetin Altan'ın *Bir Avuç Gökyüzü* (1974) romanının ana karakteri cezaevinden yeni çıkmış biridir. Tahliyesinin ardından henüz sekiz ay geçmesine rağmen hakkında çıkarılan üç yıllık tutuklama kararı, sonradan sekiz yıla uzatılınca bir dönemler içeride şâhit olduğu işkenceleri hatırlar:

*"Ve cezaevi gecesinde, koğuştaki mahkûmlar sayıklıyorlardı.
Ah anam ah...
Allah yandım... Allah...
Vurma... Vurma bana...
Kiminin eli ranzadan sarkmış, kiminin boynu yana kaymış, kiminin nasırlı ayakları battaniyenin ucundan dışarı çıkmış, uyuyan, kafaları tıraşlı mahkûmlar..." (Altan, 1974: 18-19).*

Çetin Altan'ın roman boyunca okuyucuya vermek istediği mesaj, modern bir devlet eliyle suç işlenemeyeceği; yani bir zanlıya veya mahkûma işkence edilmeyeceğidir. Devlet'in kuşkulandığı için vatandaşını türlü işkencelerle konuşurma hakkı yoktur. Tüm bunlardan sonra devleti temsil eden bir memur, hangi gerekçeyle bir şüpheliyi fiziksel ve psikolojik işkenceye tabi tutarak onun kişiliğinin, hayatının mahvolmasına neden olabilir? İşkence yapan görevliler, devletin sahip olduğu tüm yetkiyi üstlenme hastalığına sahip kimselerdir. Devlet düşmanı olarak niteledikleri 'zanlı / suçlu'dan âdeta devletin intikamını alma görevi üstlenirler. Oysa resmi otorite sayılan devlet imzaladığı sözleşmelerle işkenceye karşı çıkar. (Tezcan, D., Erdem, M. R., Önok, R. M., 2006: 172) Romanın ilerleyen bölümlerinde kaçmaya kalkıştığı için dövülerek öldürülen bir mahkûmdan da bahsedilir:

"Başgardıyanlar döve döve öldürmüşlerdi kaçmaya kalkan bir hırsızı." (s. 33).

Ceza hukuku tarafından işlediği suçu sabit görülen ve firar ettikten sonra yakalanırsa alacağı ceza belli olan birini gardiyanın döverek öldürmesi müebbet hapsi gerektirir. Romanın ana karakteri içeri girme olasılığına karşı eski günlerde cezaevinde yaşadığı işkenceleri ve olumsuzlukları hatırlar:

“- Bu mu o?

Başını kaldırmış görevliye bakıyordu:

Gel len buraya!

Yan odada işkence sürüp gidiyordu.

Önce onu getirip bu odaya bırakmışlar, her gece işkence sesleri dinletmişlerdi. Bir ter boşandı bütün vücudundan. Elleri titriyor, ayakları titriyordu... Kalkmış gidiyordu çopur adama doğru.

Ensesine bir yumruk indi, öne doğru sendeledi. Artık sıra kendisindeydi.

Bağırarak istiyor bağırıyordu... Çığlıklar yankılanıp duruyordu yan odada. Bir şamar şakladı yüzünde... Bir tekme midesine, bir yumruk daha ensesine, bir yumruk daha. Omzuna... Dizlerinin üstüne düştü. Vurarak sürüklüyorlardı yan odaya doğru.” (s. 70).

Çetin Altan, romanın ana karakterinin roman boyunca yaşadığı işkenceleri tüm ayrıntılarıyla tasvir eder. Okuyucunun zihninde canlı tasvirlerle kazıdığı olay ve karakterler eseri psikolojik bir roman havasına sokar. Bir insanı hapisane ortamına koyarak çeşitli işkenceler vasıtasıyla ondan bilgi alma faaliyeti sadistçe bir tutum olup bir davranış biçimi olarak eski zamanlardan bugüne uygulanmaya gelmektedir: “Hapishanenin acı vermekten alınan sadistçe zevkin meşru bir biçimi olduğu da söylenebilir. Ancak işkence biçiminde acı bile bir “ölçülülük” ilkesini saklayabilir. Nietzsche’nin önerdiği gibi sadizm “yasal eşdeğerlilik” kavramına çevrilebilir. Bu durumda suçlular, bir depozito ya da rehin olarak kendilerine ait olan bir şey verirler” (Ruggiero, 2009: 210).

Çetin Altan’ın *Büyük Gözaltı* (1972) romanında anlatıcı / yazar roman boyunca işlemediği suçlardan dolayı sorgulanır. Sorgulama sırasında, kendisine yöneltilen suçlamaları kabul etmediği takdirde yaşayacağı işkenceleri hatırlar:

“İşkence odasının duvarları beyaz badanalıydı... Söyleyin kimi öldürdünüz?

Biliyordum, sonunda nasıl olsa söyleteceklerdi kimi öldürdüğümü... Önce dövecekler, sonra çırılçıplak soyarak ellerimi ayaklarımı bağlayacaklar ve hayâlarımın elektrik akımı geçireceklerdi...

Bu akşam yahut yarın akşam yahut öbür akşam hep birlikte girivereceklerdi odaya.

Ne kadar dayanabilirdim ki söylememek için. Belki hayâlarıma el atıncaya kadar...

Evet, diyecektim, öldürdüm.

Ve sabaha karşı kurşuna dizmeye götüreceklerdi. İşkence odasından ancak ölüme gitmek için çıkılırdı” (Altan, 1999: 12-13).

Çetin Altan, gazeteciliğinin de verdiği tecrübeyle yazdığı bu romanında 12 Mart göz altılarını ele alır. Roman kahramanı işlemediği suçlardan dolayı gözaltına alındıktan sonra kendisinden sürekli bilgilerin istendiği bir aydındır: “Gözaltında olan bir yazar, bir politikacı, bir aydındır. 12 Mart tutuklamalarının gadrine uğramıştır ve mütemadiyen konuşması, “bir şeyleri itiraf etmesi” istenmektedir kendisinden. Çünkü birini (birilerini) vurduğu

iddiasıyla alınmıştır. O “birileri” kimlik ve isim değiştirerek “onlar” tarafında sürekli soru olarak karşısına çıkartılır” (Kekeç, 2002: 91).

Devlet görevlilerinin bilgi almak amacıyla gözaltına alınanlara yaptığı işkenceler hakkında bilgi sahibi olan bu yazar, yaşayacağı işkenceleri düşündükçe korkudan ürperir ve yer yer halüsinasyonlar görür. Oysa hem modern devletlerin çoğunun ceza hukuku hem de insan hakları beyannameleri gözaltı sürelerini belirler ve gözaltına alınmış bir insana işkence etmeyi yasaklar: “Kimseye eziyet ve işkence yapılmaz”(m.14/3)der. Ama bütün bunlara karşın, gözaltı süresinde, yakalanan kişilere uzmanlarca işkence yapılmaktadır. Kişi suçlu da olsa, ona işkence yapılmayacağı, bir Anayasa emridir. Tutuklu kişinin hangi tutukevinde bulunduğu nasıl gizli tutulamazsa, gözetim altındaki kişinin bulunduğu yer de gizlenemez. Gözetim altındaki kişi, kolluk ya da askeri makamlara ait gözetim yerlerinde bekletilir.” (Tanilli, 2007: 520) Franz Kafka’nın *Şato* ve *Dava* romanında görüldüğü üzere bu romanda da gerek olaylar ve karakterler hayal ürünüdür.

Erdal Öz’ün *Yaralısın* (1974) romanı, cezaevlerinde her türlü hukuksuzluğun yaşandığını, onlara her türlü işkencenin yapıldığını sergileyen bir romandır. Bu romanda suçunun ne olduğunu bilmeden gözaltına alınan insanlar, yıllarca cezaevlerine kapatılır. Hiçbir yasanın işlemediği bu hücrelerde onurları çiğnenen insanlara, bütün işkence yöntemleri uygulanır. Yazarın, işkence görenleri “Nurileşme” olarak tek tipleştirdiği romanın genelinde ana karakterin adı da Nuri’dir. Roman Nuri’nin başından geçenlerden hareketler bir panorama çizer. Birbirine benzeyen bu Nuri’ler her türlü işkenceden geçirilir. Onlara hakaret edilir, cop sokulur, Filistin askısı uygulanır, erkeklik organlarına elektrik verilir, öldüresiye dövülür. Roman baştan sona bir işkence romanıdır. Ana karakter olan Nuri, ansızın evden alıkonularak hapishaneye getirilir ve ona sahte tutanaklar imzalatılmaya çalışılır. Romanın birçok yerinde ana karakter öldüresiye dövülür:

“Yaklaşıyorlar. Tependeler. Altı kişiler.

Büyüyen bir tekme gevşemiş böğrüne gömülüyor. Toplanıp bir avuç kalıyorsun.

‘Konuşacak mısın ulan?’

‘...’

‘Gebertin bu kerhaneciyi’

Tekmeler beş koldan, yüz koldan yağmaya başlıyor. Biri kafanı tekmeliyor. Öldürecekler. Gözleri döndü hepsinin. Çılgın gibiler. Tekmeler kesilirken ‘tırrrt’ yine aynı sancı, aynı titreşim, dalga dalga etinde kemiğinde. Eterini birileri kemiklerinden sıyrıyor gibi, lime lime ayırıyorlar her yanını, içini, dışını, her yanını...” (s. 113-114).

Yazarın 12 Mart romanı olduğunu ifade ettiği bu roman devletin işkenceyi meşru gördüğünü ortaya koyan bir romandır: “Yaralısın”ın bir 12 Mart romanı olduğunu sadece yazarın beyanlarından anlıyoruz. (Kekeç, 2002: 89)

Yazar, realist gözlemleriyle bir insanın tahammül sınırlarını aşacak dozda işkencelerle okuru sarsar. Her ne kadar Murat Belge, bu dönem romanlarında ‘işkence’ olgusunun işlenmesini mağdur edebiyatının bir sonucu olarak kabul etse de Berna Moran, bu karakterlerin dönemin işkencecileri tarafından yönlendirilen edilgin karakterler

olduğu düşüncesindedir. (Kekeç, 2002: 88) Romanın ilerleyen bölümlerinde ana karaktere copla tecavüz girişimlerinden bahsedilir:

“Doktor gelmiş. Baygınmışsın. Derdini anlatamamışsın ona. Bilememiş.

‘Cop soktular mı?’ diyor. (...) Anlatamıyorsun. ‘Sokmadılar, cop sokmadılar. Cop yoktu. Kalın bir sopa vardı. O kalın sopayı dayadılar kışımın ağzına, utanmadan yaptılar bunu, batırdılar, ben kıvrandıkça onlar bastırdı, yırtıldı kışım, anlıyor musun, yırtıldı.’ Anlatamıyorsun bunları ona...” (s. 241-242).

Romanın 88, 142, 206, 237 ve 164. Sayfaları başta olmak üzere birçok yerinde değişik işkence örneklerine rastlanır. 164. Sayfada, her türlü hukuksuzluğu işleyen, zulüm ve işkence edenlerin dini kullandıklarını ve mahkûmun inancını sorgulamalarına da şahit oluruz:

“Yine o et yüzlü nöbetçi, kapının önünde. Seni zorla ayağa kaldıran, yürüten, burası otel değil diyen. Tam karşında, parmaklığın ötesinde, dikilmiş durmuş, dik dik sana bakıyor:

‘Niye ayakta yiyorsun len?’

...

‘Len it, ayakta yemek günah değil mi?’

‘Bilmiyorum. Hem oturmak yasak.’

‘Müslüman değil misin len?’

‘Elhamdülillah de!’

‘Elhamdülillah...’ (s. 164- 166)

Yukarıdaki alıntılarda da görüldüğü üzere karşısındakine işkence yapan işkence memurlarının kendi eylemlerinde dini ölçüt olarak kabul etmezler. Yaptıkları zulümlerin, insan onuruna yakışmayan davranışları millî ve dinî bir görev olarak algırlar. Oysa kendi koydukları yasaktan dolayı ayakta yemek yediği için bir mahkûmu azarlarlar. Yazar, aslında yaşadıklarından hareketle kurguladığı bu romanı bir anlamda otobiyografik romana dönüştürür. Yazar, işkence sahnelerini okuyucuyla paylaşa da bu işkencelerin darbe yapan organlarca sistemli bir halde uygulandığını dile getirmiyor. Oysa bu tür cezalandırma yöntemleri, özellikle demokratik olmayan devlet sistemlerinin kendi iktidarlarını güçlendirme, halkı disiplin altına alarak bir anlamda onları cezalandırmak için dünyanın birçok yerinde yaygın olarak kullanılan yöntemlerdendir: “Cezalandırma, iktidarın işleyiş biçimlerinden ve toplumun disiplin altına alınmasını sağlayan araçlardan biridir. Bu iktidar ilişkisi, sosyal, ekonomik ve politik faktörlere bağlı olarak çeşitli dönemlerde yeniden yapılandırılmıştır; kısacası “cezalandırma iktidarın yeni bir ekonomisini ve yeni bir teknolojisini” yaratmıştır.” (Tecim, 2006: 2) İşkence usulleri, itiraf almak, sindirmek, korkutmak vb amacıyla kurbanın bedeni üzerinde uygulanan sorgulama taktiği olarak insanlığın sosyalleşmeye başladığı ilk yıllardan günümüze kadar başvurulan bir sindirme vasıtasıdır. Gerek sosyal gerek bireysel işkence hem grupların hem hükümetlerin halkı tehdit etmek, sindirmek, din değiştirmek veya politik amaçlarla tarih boyunca kullanılmıştır. İşkence, sadece kişinin bedenine yönelik uygulamalarla sınırlı değildir, aynı zamanda zanlı veya suçlunun psikolojisine yönelik işkence uygulamalarıyla ruhsal acı yaşatma asil

amaçtır. Duygusal ve ruhsal anlamda çöken bir insanın kendisine kabul ettirilmek istenen her şeyi onaylayacağı bir gerçektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Hukukçu yazarlar, romanlarında gerek yargı sisteminin gerek yargı çalışanlarının insan haklarına aykırı davranışlar sergilediklerini savunurlar. Onlara göre, yargılamanın ilk aşamasından itibaren gerek kolluk kuvvetlerinin şüpheliyi gözaltına almaları gerekse sorgulama süreci son derece hukuk dışı yöntemlerle gerçekleştirilir. Yargılamada, hâkim ve savcıların zanlıların kişilik haklarına saygı duymadıkları, onların sosyal haklarına aldırmadıkları ve zanlılara yapılan haksızlıklara göz yumdukları da göze çarpar. Yargı erki içinde görev alan kişilerin çoğunlukla zanlılara haksızlık edenlerle işbirliği içinde buldukları ve çevrede nüfuzlu kişilerin etkilerinde kaldıkları da eleştirilir. Hukuk temsilcisi olan bu kişilerin kanunen haklı olandan ziyade imtiyazlı olanları korudukları; duygusal ve ideolojik gerekçelerden hareket ettikleri de öne çıkarılan hususlardandır. Demokratik bir ülkede bu aksaklıkların yargı ile halk arasında bir güvensizliğe neden olduğu ve toplumsal bir bozulmanın zeminini oluşturduğu söylenebilir. bu yazarlar, yazdıkları romanlarda işkence suçuna da sıkça yer verirler. Hukuk kurallarına aykırı bir tarzda gerek gözaltı gerekse tutuklandıktan sonra zanlı ve suçlulara işkence yapıldığı yazarlar tarafından dile getirilmektedir. Bu işkencelerin özellikle son dönem romanlarında resmî otoritenin bilgisi dâhilinde uygulandığı da yazarlar tarafından öne çıkarılan bir husustur.

KAYNAKLAR

- Akbaş, K. (2005), *Eleştirel Hukuk Çalışmaları Hareketi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Eskişehir.
- Altan, Ç. (1974), *Bir Avuç Gökyüzü*, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- Altan, Ç. (1978), *Viski*, Hür Yayın ve Ticaret A.Ş., İstanbul.
- Altan, Ç. (1999), *Büyük Gözaltı*, İnkılâp Yayınları, İstanbul.
- Alus, S. M. (1999), *Onikiler*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Aral, V. (1985), *Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Arslan, Z. (2000), "Devletin Hukuku, Hukuk Devleti ve Özgürlük Sarkacı", *Doğu Batı*, S. 13, Kasım.
- Arzu, C. (1976), *Seydoş*, Kuğu Yayınları, İstanbul.
- Bilge, N. (1995), *Hukuk Başlangıcı*, Turhan Kitapevi, Ankara.
- Burhan, C. (1934), *Dükkülerin Romanı*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul.
- Demir, R.i (2010), *Burhan Cahit Morkaya'nın Romanlarında Sosyal, Siyasi ve Kültürel Meseleler*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Erdoğan, M. (2000), "Hikmet-i Hükümet'ten" Hukuk Devletine Yol Var mı?", *Doğu Batı*, S. 13, Kasım.
- Gündoğdu, A. O. (1995), *"Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi"*, Birey yayıncılık, İstanbul.
- Güriz, A. (1996), *Hukuk Felsefesi*, Ankara Üniversitesi Huk. Fak. Yayınları, Ankara.
- Hatemi, H. (1997), *"İslam ve Demokrasi"*, Yeni Dergi, S. 11, Mart-Nisan, İstanbul.

- Işık, İ. (2004), *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, 3. Cilt, Elvan Yayınları, Ankara.
- Karaaliolu, S. K. (1983), *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*, Bilim ve Kültür Eserler Dizisi, İstanbul.
- Karakurt, E. M. (2009), *Ömrümün Tek Gecesi*, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- Kıllıoğlu, İ. (1988), *Edebiyat ve Suç*, Akabe Yayınları, İstanbul.
- Kırlangıç, K. (1972), *Kanlı Hamur*, Öztürk Matbaası, Ankara.
- Kırlangıç, K. (1992), *Politik Yargı ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri*, İmece Yayınları, İzmir.
- Nizamoglu, M. (2000), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İle Karşılaştırmalı Olarak İç Hukuktaki Tutuklama Nedenleri*, Marmara Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul.
- Mumcu, A., Küzeci, E. (2005), *İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Ogur, E. (2007), *İlhan Tarus'un Hayatı ve Edebi Eserleri Üzerinde Bir Araştırma*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Özkaleli, F. M. (2006), *Talking Turkey: The Turkish Parliament in Two Iraq Wars*, University of Colorado, Department of Political Science, Doctor of Philosophy Thesis, Colorado, United States.
- Sancar, M. (2000), "Şiddet, Şiddet Tekeli ve Demokratik Hukuk Devleti", *Doğu Batı*, S. 13, Kasım.
- Sarıkaya, R. (1998), "Türkiye'de Siyasal Kültür ve Demokrasi", *Akademi*, S. 2, Ankara.
- Süphandağı, İ. (2004), *Batı ve İslam Arasında Oryantalizm*, Gelenek Yayınları, İstanbul.
- Tanilli, S. (2007), *Devlet ve Demokrasi*, Alkım Yayınları.
- Tarus, İ. (1955), *Yeşilkaya Savcısı*, Varlık Yayınevi, İstanbul.
- Tarus, İ. (1958), *Duru Göl*, Dost Yayınları, Ankara.
- Tarus, İ. (1962), *Hükümet Meydanı*, Ak Kitabevi, İstanbul.
- Tecim, E. (2006), *Cezaevlerinde Dini Yaşantı ve Din Algısı: Konya Örneği*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Tepedelenlioğlu (1945), Nizamettin Nazif, *Karlı Dağlar*, Türkiye Yayınevi, İstanbul.
- Tezcan, D., Erdem, M.R., Önok, R. M. (2006), *Ceza Özel Hukuku*, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Tunaya, T. Z. (2001), "Türkiye'de Siyasal Gelişmeler", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Yücel, M. T. (1973), *Suç ve Ceza Anatomisi*, Yarı Açık Cezaevi Matbaası, Ankara